

DRUGI STRAŽILOVSKI SUSRET

(ODLOMCI IZ DISKUSIJE*)

RAŠA POPOV:

Desetak godina smo proveli u pokušaju da ozdravimo od izvenne totalitarne klime, koja je bila ispoljena na polju književnosti...

Danas je konačno vreme da se pitamo da li smo ozdravili. Ukoliko smo ozdravili od totalitarnog sistema u stvaranju umetnosti, tada možemo da promenimo svoje stavove i to radikalno. Jer, evo o čemu se radi.

Za vreme ozdravljenja od totalitarnosti u mišljenju, odigravaju se procesi koji se može nazvati serija sucesivnih differencijacija...

Totalitarni sistem, prema jednom velikom francuskom naučniku sastoji se iz serije sucesivnih identifikacija. Analizirajući prvi 10 god. Musolinijevje države ovaj naučnik je pronašao da se u totalitarnom sistemu vrši čitava serija totalitare identifikacije: identificuje se narod i država, država i partija, partija i rukovodstvo itd. To znači ako to primenite u jednom čoveku, on je tom serijom identifikacije, koja ide sucesivno, spojen sa celokupnim društvom, sve je monopolito, jedinstveno i ako neko njemu stane na žulj uvredio je čitavu naciju, prošlost, sadašnjost, budućnost. Tu se postiže sistem jake operativnosti društva, ali tu iščezava misaoност.

U trenutku kada se u našoj zemlji prešlo na sistem radničkog upravljanja počeo je lančani proces koji se može nazvati serijom sucesivnih differencijacija. Osnovni problem za ovih 10 godina bio je da se izdiferencira estetika, misao, predstava o lepoti i možda naša aktivnost. To znači da bismo što bolje ozdravili od totalitarnosti morali smo biti tolerantni... To je vrlo pozitivno, ali je danas pitanje da li je potrebno da se taj proces sve većeg i većeg razlučivanja ljudi u estetici nastavi ili je vreme za neke korekcije?

MUHAREM PERVIĆ:

(Obraćajući se referentu Dušanu Makavejevu.) Meni je bilo zanimljivo da govorиш o moralu etici. S druge strane se pozivaju na angažovanost, aktivnost. Zbunjuje me to što tvori angažovanost uključuje jednu, po mome mišljenju, nedozvoljeno široku mrežu komoditeta. Ja ne shvatam kako se te stvari ujedinjuju u jednu liniju zdrave angažovanosti...

DUŠAN MAKAVEJEV:

Što se tiče toga dobio sam nekoliko primedbi da je moje verovanje da se može živeti aktivno i bez žrtvi, nerealno... Možda sam neke ideale izmislio da bih mogao da negiram stanje sa kojim želim da se razračunam. Imamo to da jedan deo ljudi mora da se žrtvuje a ogromna masa nema odgovornosti već je pasivni konzument. Ja bim bio za razbijanje barijera...

OSKAR DAVIĆO:

Ono što je meni izvanredno u tim referatima, to je izvesna doza utopizma, a utopizam je uvek postavljao sebe, otvarao sebe prema onome što dolazi.

Ja imam naročite slabosti, naročite simpatije za ljude koji su sposobni da vide dalje od trenutka u kome žive, da slute, dozivaju budućnost, da je „akontraruju“, da upotrebim takav izraz...

MILOSAV MIRKOVIĆ:

...Naša generacija ima određene poslove i zadatke koje joj nalaže proces jednog revolucion

nisanja duha, ne samo materijalni faktori...

Genjalna bakica koja se zvala Isidora Sekulić pred svoju smrtpušta je pismo, mislim Kongresu Narodne omladine, u kome je nekoliko puta podvikla: treba malo više raditi u sebi. To što je podvlačila, taj rad u sebi, to je ono što je čini mi se vrlo određen, konkretan zadatak mladog intelektualca danas bez obzira kakvim se poslovima bavi... Neki francuski pisac je rekao: biti zreo — to je sve. Za našeg mladog intelektualca je važno: biti ceo — to je sve.

Analizirajući prvi 10 god. Musolinijevje države ovaj naučnik je pronašao da se u totalitarnom sistemu vrši čitava serija totalitare identifikacije: identificuje se narod i država, država i partija, partija i rukovodstvo itd. To znači ako to primenite u jednom čoveku, on je tom serijom identifikacije, koja ide sucesivno, spojen sa celokupnim društvom, sve je monopolito, jedinstveno i ako neko njemu stane na žulj uvredio je čitavu naciju, prošlost, sadašnjost, budućnost. Tu se postiže sistem jake operativnosti društva, ali tu iščezava misaonost.

U trenutku kada se u našoj zemlji prešlo na sistem radničkog upravljanja počeo je lančani proces koji se može nazvati serijom sucesivnih differencijacija. Osnovni problem za ovih 10 godina bio je da se izdiferencira estetika, misao, predstava o lepoti i možda naša aktivnost. To znači da bismo što bolje ozdravili od totalitarnosti morali smo biti tolerantni... To je vrlo pozitivno, ali je danas pitanje da li je potrebno da se taj proces sve većeg i većeg razlučivanja ljudi u estetici nastavi ili je vreme za neke korekcije?

Zanemarili smo i jedan od najvažnijih problema, jedan problem koji je nužna pojava svake revolucije, zanemarili smo „bjegunca iz društva“, čovjeka koji je svojjevoljno, pod nekom unutrašnjom pritrom, odbio da surađuje sa društvom koje danas živi, koji je zatvoren u svoj svijet i pored društva u kome egzistira,

koji traži neku afirmaciju u društvu koje ne priznaje, koji je uspije da se nameste tom društvu. To je za mene danas mnogo opasniji protivnik, mnogo nezgodniji protivnik, nego što su često lici obraćuni lijevog i desnog mišljenja sa nekim našim pozicijama o nekim našim problemima. Teško je imenovati, teško je reći da danas u toj i toj instituciji, na svečuštu, na nekom trećem mjestu postoji niz mlađih nemarksista koji odgajaju nove generacije intelektualaca ne kako bismo mi htjeli, ili to same prividno čine, ali koji žive još uvek u drugom svijetu, koji imaju druge polazne pozicije i koji traže druge rezultate...

DUŠKO CAR:

Meni je poslijevoga ovog što sam čuo ostao utisak da je čitava diskusija na neki način sematizirana, da je razgovor ovdje vođen ne po pojmovima nego o šematskim slikama nekih kategorija, kako ih mi zamisljam i kako bi one trebalo da izgledaju, a ne kakve one ustvari jesu. Izuzev u eksploventnom uводu druga Makavejeva i diskusije Oskara Dovića, čini mi se, da je neprestano ovdje dolazilo do zabune i da je riječi intelektualac dat drugi smisao, da se pod tim pojmom neprestano govorio o akademski obrazovanom gradjaninu... Zanemarena je mogućnost da može postojati intelektualac koji nema akademsku titulu i čak nije učitelj u provinciji, koji je realizovan kao glavni junak, recimo u djelu „Beton i svitci“, a koji bi mogao biti sekretar komitetu u fabrici „Rade Končar“, itd. itd. Zanemaremo je, barem se meni tako čini, a koliko sam shvatio iz ugovora Makavejeva, zanemaren je intelektualac — čovjek koji nešto pokriva da realizuje, koji ima želja, koji ima načina, volje i znanja da se u jednoj kategoriji duhovnih vježbi, da tako kaže, na neki način afirmise...

Zanemarili smo i jedan od najvažnijih problema, jedan problem koji je nužna pojava svake revolucije, zanemarili smo „bjegunca iz društva“, čovjeka koji je svojjevoljno, pod nekom unutrašnjom pritrom, odbio da surađuje sa društvom koje danas živi, koji je zatvoren u svoj svijet i pored društva u kome egzistira,

...Nije u pitanju samo preuzimanje misli prošlosti već i realizovanje misli budućnosti. Moramo ispitati kakve mogućnosti postoje, da li ih je moguće danas nazreti. Istinska velikodusnost prema budućnosti sastoji se u ovome: dati sve u sadašnjosti-kaže Kami. Naše je pitanje upravo sadašnjost, ona je upitna...

Pitanje koje nas takodje mora zaborbiti je: da li je moguća i na kakav način je moguća nova umjetnost? Nitko nema iluziju da se nova umjetnost može ostarvitati na način, pod uslovima i okolnostima kako se ona ostarivala do početka ovog stoljeća. Sve što se dogodalo u slikestru u povorki o tome da smo mi, van sumnje, oblike klasičnog humaniteta stavljeni u pitanje ne da bismo ispitali njihovu vrednost, već nove mogućnosti...

Ima ljudi koji sasvim ozbiljno vjeruju da je nestanak nesrećne svijesti nestanak umjetnosti, da su te pretpostavke bitne. Da li je to tako? Da li bez sumnje u budućnost možemo biti stvarno profeti, da li je znanstveni svijet, svijet koji nas do kraja determinira?

Da li je apstraktna umjetnost ljestva bez umjetničkog ili je umjetničko, duhovno poimanje jednog svijeta?

I konačno, nameće se pitanje univerzalnosti nove umjetnosti...

...Nije u pitanju samo preuzimanje misli prošlosti već i realizovanje misli budućnosti. Moramo ispitati kakve mogućnosti postoje, da li ih je moguće danas nazreti. Istinska velikodusnost prema budućnosti sastoji se u ovome: dati sve u sadašnjosti-kaže Kami. Naše je pitanje upravo sadašnjost, ona je upitna...

MOMČILO MILANKOV:

Kod nas se tradicija počela shvatati malo kosovski, naročito kod nekih pisaca mlađih generacija... Smatram da to sputava i vodi nikuda, da je to mit iz koga ne možemo da izadjemo drukčiji, nego onakvi kakvi jesmo, a nismo najsajniji. Možda možemo potražiti druge puteve u odnosu na taj mit? Skeptična shvatanja tradicije govore upravo o izvesnoj zrelosti nacije...

Malo se govori o čovjeku sadašnjice. Mi smo danas ljudi politike, momenti koji intelektualca — stvaraoca, umetnika, vezuju se sa politikom, koji je most između politike i njegovih ličnih opredeljenja, to je momenat moralnosti. Mene bi jako zanimalo kada bi neko govorio o tome, kada bi postojala jasnija i određenija predstava te naše, a istovremeno i svetske moralne perspektive...

Hteo bih da se osvrnem na jednu stvar u Svetinom referatu. On je rekao da su problemi formalne prirode kod nas rešeni, da preostaje pitanje poruke. To će pitanje ostati većito ako ne budemo imali sluhu za poruke koje su medju nama i ipak ne priznajemo njihovu egzistenciju, možda iz straha da se pogrešno ne opredelim i da to opredeljivanje ne ispadne jednog dana deplasirano. Smatram da te poruke postoje i da zahtevaju naše određivanje prema njima...

MILOS STAMBOLIC:

...Danas se govori o opštjoj i apsolutnoj krizi. Međutim, ja ne vidim tu opštu i apsolutnu krizu: ako se govori o krizi želimo samo govoriti o evropskom subjektu i, zaista, evropski subjekti nalazi se u krizi, ali se ne bi to moglo reći i za ostali svet. Ako je Grčka imala svoju razvojnu liniju uspona i pada završila je, meni se čini, da i Evropa doživljava svoju izdizajuću epohu, helenistički period. Posle hiljadugodišnjeg sna tu imamo probudjene

nu Kinu i ne samo Kinu nego i druge narode. Za taj svet se ni moglo reći da je u krizi...

Današnji svet je s jedne strane apsolutno integriran u opštjoj opasnosti od rata a s druge strane sprovedena je jedna prilično radikalna i opšta individualizacija. To je jedan paradox u kome se danas, pre svega, kreće Evropa. Razni nacionalni, klasni i drugi determinanti nisu više dominantni u ličnosti, ličnost postaje sve slobodnija. Međutim, činjenica je da nam dvadeset vek ne može ponuditi ni Prometeja, ni Fausta, ni Hamleta. Kada se pita otkud ta činjenica, ja je ne mogu drukčije objasniti, tu slobodu, nego kao negativnu slobodu, slobodu „brazni ruku“. Ako posmatramo nas u tom kontekstu mislim da se ne radi nišakvog kriza, mi spadamo u narode koji nisu rekli svoju reč i koji se ne osećaju nišakvog kriza, tu ne važi, razume se, opšta generalizacija. Međutim, ako se nadjemo u situaciju da potvrdimo naš individualni ili kolektivni subjekt mi to ne možemo nikako učiniti imitiranjem Evrope, ukoliko problemi Evrope nisu i naši problemi. Mi možemo pronaći naše probleme koji mogu biti i sitni i manje dometa, to je jedini način kojim ćemo potvrditi naš subjekt. Uočava se jedna tendencija ka vratljenu prošlosti, čini mi se, da je ta tendencija jako evidentna u Beogradu. Nama je pupčana vrpe tokoliko sečena da nema nikakvog smisla da se pozivamo na svetog Sava. Ako treba da biramo između svetog Save i „svetog Kafke“, onda ćemo birati „svetog Kafku“. Francuzi su, na primer, već davnio prestali da pevaju o Napoleonu a mi pevamo pesme o Karadjordju. Mi smo u ovom desetogodišnjem periodu, od 1950. do 1960. godine naučili da lučimo vrednosti od nevrednosti. Međutim, da bi se moglo biti stvaralač u kulturi potrebno je znati određivati i snalaziti se u samim vrednostima, protiv jednih a za druge vrednosti...

U Beogradu je skoro igrana drama Jovana Hristića; on je dao i intervju za „Nin“. U tom intervjuu rekao je da mu je bio cilj, pišući dramu, da kaže da čovek može biti jedino slobodan ako prihvati situacije onakve kakve jesu. Međutim, čini mi se da tom filozofijom status kvoia i „čistih ruk“ nećemo moći da odemo daleko zato što nam je tajuda, zato što nije naša i nespojiva je sa našim dinamizmom koji je evidentan na svim područjima pa i u oblasti književnosti...

MUHAREM PERVIĆ:

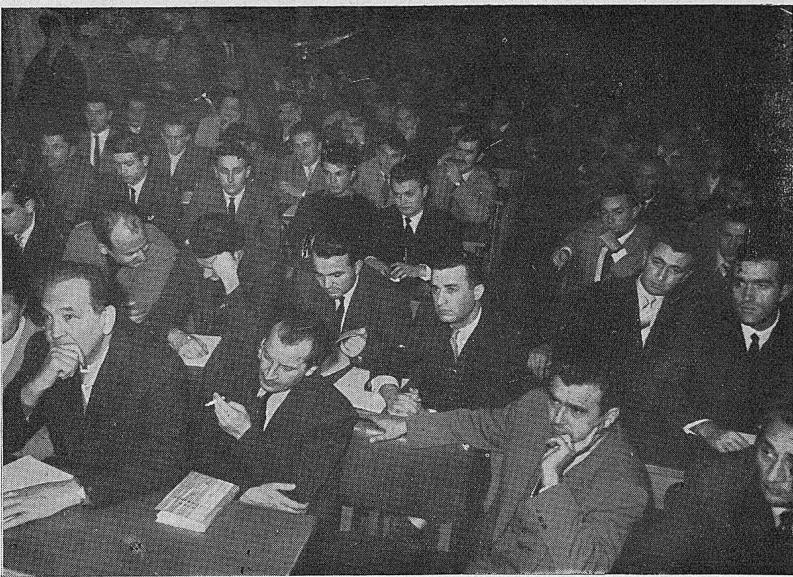
...Rekao bih nešto o mogućnostima ocenjivanja u oblasti literature, o teškoćama, o izvesnim pokusajima da se stvore stabiljni kriterijumi procenjivanja. Razume se da je to opšta istorijska teškoća, pošto su ti kriterijumi nužno istorijski i pošto se istorijski odnose prema materijiji koja ima duži korak, koja ima svoju istoriju i koja se ne poklapa sa kolektivnom istorijom civilizacije...

Mislim da u proceni vrednosti, u proceni situacije u našoj literaturi, u proceni same sebe, pokazuju se dovoljno kritičnosti naročito kada se radi o stalno novim stvarima. Tada pokazujemo izvesno nestreljenje i prelasku želju za stalno novim stvarima. Protiv toga niko ništa ne može imati, ali se to bilo zaboravilo i prelazi se na mogućnosti koje se delimično koriste. Od oslobodjenja do sad je kratko vreme i za to relativno kratko vreme naš intelektualac još nije uspeo duhovno da sazri. Uostalom, ne može

mo sebe najedanput ubaciti u prvi korak svetske kulture, ne možemo zahavati od sebe takvu zrelost kojom raspolažu nacionalne kulture koje su se dugo vremena stvarale...

Poslednja stvar koju bih htio da iznesem je literatura i nekakva njena sloboda. Ja mislim da je teoretski sasvim izlišno i da to nije nikakva formulacija stavljati literaturu u opoziciju ili u opoziciju. To je davanje jednog mesta literaturi koje joj ne pripada, nerazumevanje njenog mesta. Literatura kao jedan vid mišljenja i kreacije nalazi se u svom prostoru koji je nepokriven, ona je i kao mišljenje i kao kritika, pre svega autokritika, i kao autokritika postaje kritika i ne može se stavljati u opoziciju nečega, nego same sebe. Ja ne tvrdim da joj ništa ne može biti suprotstavljen. Pogrešno je jedan određeni način mišljenja i jedan svet vrednosti koji postoji u takvom načinu mišljenja suprotstavljati jednom drugom svetu koji ima sasvim druge kriterijume vrednovanja. Zato je sasvim razumljivo dozvoliti literaturi da ona u okviru svog načina mišljenja ima svoje kriterijume vrednosti. Uostalom, na osnovu samo jednog zlonamernog čoveka ili jednog laika ne možemo da sudimo o društvenoj situaciji u jednoj čitavoj zemlji. Zna se na osnovu čega se doneose sudovi o društvu u jednoj zemlji iako ta situacija obuhvata i dodiruje i ovaj drugi način mišljenja. Međutim, ona se ne može uzeti kao poslednji činilac na osnovu koga se može doneti sud. Kao što pravne nauke, agronomija, itd. imaju svet svojih unutrašnjih principa na kojima počivaju te nauke, tako i literatura treba da ima svoje unutrašnje principe prema kojima se imaju sudići o njoj. Primer: ništa ne isključuje da pravnik ima svoj sud o kriminalnom romanu, to nije govo gledište se bazira na njegovom iskustvu i kada se radi o oceni literature i on ima svoju ocenu ali na osnovu te ocene ne može se suditi o vrednosti kriminalnog romana...

i radi, i taj rad treba da nas interesira. Mladi je čovjek pozvan da u tome sudjeluje. Tu nas ne smiju zavesti nikakva usko praktičistička načela, niti s druge strane nostalgijska za onim što i kako se učilo nekada. I jedno i drugo su krajnosti. Problem obrazovanja dakle doista je naš centralni problem...

Naš mladi čovjek ulazeći u kulturnu susreću se i s nekim produktima vlastite sredine koji su posljednji ostaci sterilnog estetizma čiji pijuski u nama stizu, kao i obično, s mnogo zakašnjenja. U obrani od vulgarnog utilitarizma, od politikantske podzadrživosti, lakirovke, političkog nazdravičarstva, ne smijemo zaboraviti ni to, da na nas vrea onaj drugi duh, koji uporno ističe zahtjev da treba strogo razlikovati kulturu, posebno umjetnost, od svega ostalog, tobožne neestetskog, sociološkog itd. Taj je zahtjev u osnovi veoma licemjeran. Precizna bi analiza pokazala da su njegovi protagonisti vodjeni vrlo određenim namjerama. Stoga se ne treba uplašiti zaglušne vike onih, koji progone vještice ždanovizma, da bi ispod žita proturili ždanovizam druge vrste. Jedno je i drugo jednako protivno socijalističkoj kulturi...

Suvremenici traže Itaku. Mnogo je Odiseja u ovom nemirnom vremenu. To je čest literarni motiv. Mladi se čovjek pita, gdje je Itaku? Camus, koji je doista veliki moralist našega vremena, čovjek čiju je riječ potrebno saslušati jer govori sa pozicijom jednog svjetka koji je tu (u nas se i o Camusu pisalo pretežno ekstremno, ili negatorski ili posve apologetski) u jednom od posljednjih djela „Čovjek u revolti“ (knjiga pisana sa dirljivom naivnošću) kaže:

„Izabrat ćemo Itaku, pouzdanu zemlju, odvažno i jednostavno mišljenje, bistro djelovanje, daržljivost čovjeka koji zna. Na svjetlu svijet ostaje naša prva i posljednja ljubav. Naša braća dišu isto tako pod našim nebom, prava je živa. I radia se čudešna radost koja pomaže da se živi i umire... Na bolnoj zemlji ona je neumoran busen, gorka hra na, opor vjetar s mora, drevna i novara. S njom novara pripremamo dušu ovoga vremena i Evropu koja neće isključiti ništa. Ni onog fantoma Nietzschea kojem je Zapad dvanaest godina poslijegova sloma otisao da posjeti kao svjetku sliku svoje najpotpunije savjesti i svog nihilizma; niti onog profetu pravde bez nježnosti koji se odmarala greškom u prostoru ogradjenom za bezvjerce, na Highgate groblju...“

To što ne treba isključiti jest ponavljanje minulog ili vječno vraćanje istog, kako je rekao Nietzsche. To je uostalom istina doktora Rieuxa, kada razmišlja o tužnim poharama što su tamanele svijet prije nego što je vrlo samoprijeđeno pristupio suzbijanju kuge u Oranu. Sve su to naprosti apsurd u kojemu treba dobrojastveno i stojčići izdržati. To je smisao herojske istraživanja Sifiza usprkos apsurdnu životu i ukletosti vlastite sudbine, treba časno izdržati svoju ubaćenost u svijetu. Ali, Camus je jednom kazao i ovo: „Nesreća našeg života nije što umiremo, nego što umiremo pokrađeni.“ U ovoj jednostavnoj, pomalo sarkastičnoj izjavi, usudjujemo se da kažemo, prepoznamo Camusa kako misli na traagu Karla Marx-a, koji također na svojevrstan način govori o Itaku. Put do nje je veoma krvudav i naporan. Na tom se putu ne traži samo herojsko istraživanje u apsurdnoj stvarnosti, jer život nije vječno vraćanje istog, već jedna revolucionarna etika okrenuta spram budućnosti, nošena jasnom i razgovjetnom spoznajom, da je tek pred nama istinska historija čovjeka...

MLADI ČOVJEK DANAS

(razmišljanja za diskusiju)

DUŠAN MAKAVEJEV:

...U društveno-političkom aktivitetu potrebita je svestrana sradnja umetnosti i svih drugih aktivnosti da bi ona dobila svoju ljudsku funkciju... Tu se sad postavlja problem angažovanosti, izlaženja na ulicu, šire prilažeњe rampi. Problem čovekove angažovanosti postavlja se u opštih ljudskim relacijama. Međutim, kada govorim o angažovanju umetnosti nikako nisam za onu faktografsku angažovanost...

Kod angažovanosti literature važno je da ona kontaktira sa životom i da ne izgubi kontakt sa suštinskim ljudskim odnosima. Konkretno mislim na odnos prema smrti. Cinjenica je da u čitavoj gradjanskoj misli imamo strašnu mitologiju smrti, izbegavanje od suočavanja s faktom da ćemo svu jednog dana isčeznuti... Cesto imamo ovakvih shvatljana života: „Kad bude pri-klike za to“, „jednom kad dodje vreme“ i čovek najčešće umire ne ostvarivši to. Stravična istina je da jedan ogroman broj ljudi umire pre nego što se rodii. Jedna ogromna masa ljudi sa kojima se susrećemo to su ljudi koji nisu rođeni. To je ono što treba da nas boli i da nas znatno više angažuje u svakodnevnoj stvarnosti...

II Stražilovski susret održan je od 17.-19. novembra 1960. godine u Novom Sadu.

Referenti na ovom Susretu bili su: Dušan Makavejev, Vjekoslav Micekin, Janko Kos i Sveti Lukić.

U radu Susreta učestvovalo je oko pedeset mladih pisaca i intelektualaca Jugoslavije.

U ovom broju objavljujemo delove referata Dušana Makavejeva, Vjekoslava Micekina i Svetog Lukića, kao i odlomke iz diskusije, prema stenografskim beleškama. Referat Janka Kosa objavili smo u cetini u prošlom broju.

Svaki razgovor o mlađem čovjeku danas mora da bude temeljito i ozbiljan, jer živimo u vremenu koje nas — ljudi kao rjetko kad u daljio ili bližoj prošlosti obavezuju na najveću ozbiljinu. Mladima najviše prati-predstavlja, ali oni isto tako pripadaju ovome danas, radeći za ono sutra. Oni, su dake, izazvani na dvostruku obavezu. Ozbiljnost pretpostavlja zrelost, ali zrelost se ne mjeri samo godinama. Godine se pokazuju često nepouzdanim mjerilom kako u slučaju pojedinca, tako i u slučaju cijele nacije...

S Marxom je u suvremenim svjet uenesena nova skala vrijednosti, nova ne samo u uobičajeno relativiziranom smislu. Zato danas marksizam za mlađeg čovjeka, posebno onog koji hoće da misli, da svoje razmišljanje iznese na vidjelo, da za-govara, da se bori — nije pitanje koje se uvjetuje ovim ili onim „ako“, „obzirom da“ i slično, nego mjerilo prisutnosti u ovom vremenu, prisutnosti na djelu istinskog preobražaja svijeta, svijeta za nas, za čovjeka, za mlađost. Odmah se žurim da domdam: da Marx je, metaforički rečeno, radila citava historija. On je uostalom još u ranoj dobi kazao: „Mi ne anticipiramo svijet dogmatika, nego novi svijet ćemo naći tek pomoći kritike starog“...

Odrediti se prema tradiciji u kulturnoj sferi sa punom mjerom poželje i respektu još uvijek je u nas aktualan problem...

Odrediti se prema tradiciji u etičkom smislu sa punom i svestrano negacijom svih malogradjanskih oblika života, opportunizma, klasne psihologije, tu-posti duha, svakog oblika degeneracije, snobizma itd., veoma je akutan zadatka našeg mlađeg čovjeka. Naravno, to nije zadatak koji se rješava kampanjski; nje-voj rješavanje treba da bude stalno, uporno i sračunato na dugi rok. Mnogo toga još uvijek radi za to, da u nama i oko nas živi homo duplex. Putovi razrešavanja ove zagonetke nadam se da su nam jasni. Ona se, doduše, u osnovi treba da rješava u materijalnoj sferi (uvjeti života, standard, uloga viške vrijednosti, slobodnog tržišta itd.), ali ona ne može biti rješavana po uprošćenoj vulgarnoj materijali-

stičkoj formuli o bazi koja automatski mijenja nadgradnju. Baš tu osjećeni subjekti, takozvane svješnje socijalističke snage, igraju presudnu ulogu. Isto tako u tom velikom poslu, gdje se doista stvara novi čovjek, životu može imati izuzetno veliki utjecaj...

Za ovu priliku nije moguće iz-

nijeti cijeli fenomenologiju na-

ših poratnih kretanja i obaviti

finu analizu svih onih naoko ne-

vidljivih uzroka koji su dovodili

u dovođe do najrazličitijih ne-

sposorazuma i pomenuti, da bismo

točno sagledali što je bilo objektivno i što jest moguće učiniti,

a što se zbog subjektivnih raz-

loga nije učinilo. Međutim, neke

objekcije možemo učiniti ne pre-

tendirajući da one budu uvažene

bez prigovora.

Sigurno je točna tvrdnja, da je u cijelini bitna značajka naše da-nje mlađe generacije, kao uostalom svake zdrave mlađe generacije, da bude nezadovoljnja pošteočim, jer to je već prošlost, da je uvijek usmjerenja u pravcu izgradnje novog, suvremenijeg, naprednijeg. Ona je, dakle, sposobna da brzo reagira, da se pri-lagoduje i da bude u prvim redovima naših kretanja. S druge pak strane, naše mlađe socijalističko društvo kojemu je potrebo-bno i imanteno svakodnevno kretanje naprijed, može upravo u omiljanim nači najadekvatniju snagu za takve potvrhe. Prema tome, mlađe ljudi, a to su danas, sutra: radnici, stručnjaci u pri-vredni, agronomi, liječnici, profesori itd., treba angažirati što više upravo na takvima potvrhama, prilaziti im smjelje, imati u njih povjerenja, ne zazirati od njihova mlađenackog žara, koji je pokratak možda pretjeran; od-gej-gati ih na primjerima nesob-nosti, drugarstva, a protiv lijeno-sti, hipokrizije, dvostrukog života itd. Ako, dakle, govorimo o ob-jektivnim mogućnostima i sub-jektivnim nedostacima, sigurno je, da će potrebu pregaranja mlađi ljudi razumjeti i privlati. Ali, ako su po srijedi subjektivne greške, izopacnost, mlađi čovjek je sastav te naše mlađe in-teligen-cije. On nam baš ukazuje da smo in-telektualno razbukali najšire slojeve naroda i da je vla-snik kulture postao i postaje sve više svaki naš mlađi gradjanin. Sada se postavlja pitanje, koju, od koga, i kakvu kulturu i sistem načinjaju spoznaju, prima-ti mlađi čovjek. O tome se može i treba raspravljati i to vrlo teme-ljito, da bismo u tom sistemu mijenjali ono što bezuvjetno valja mijenjati. Na tomu se već mnogo

Vjekoslav MIKECIN